

امام غایب چگونه جامعه را رهبری می‌کند؟

یکی از سئوَن امام، رهبری جامعه است اما آیا این وظیفه در دوران غیبت امام تعطیل می‌شود؟ براساس روایات در زمان حیات و حضور امامان برخی از وظایف، از طرف آن بزرگواران به علمای دین واگذار شده است.

یکی از سئوَن امام، رهبری جامعه است اما آیا این وظیفه در دوران غیبت امام تعطیل می‌شود؟ براساس روایات در زمان حیات و حضور امامان برخی از وظایف، از طرف آن بزرگواران به علمای دین واگذار شده است.

یکی از سئوَن امام، رهبری جامعه است. اما آیا این وظیفه در دوران غیبت امام تعطیل می‌شود؟! نگاهی به روایات نشان می‌دهد که در زمان حیات و حضور امامان برخی از این وظایف، از طرف آن بزرگواران به علمای دین واگذار شده. روایت معروف عمر بن حنظله مؤید این مطلب است.

امام صادق (ع) می‌فرماید:

دقت کنید و کسی را که روایات (و علوم ما را) داراست و نظر در حلال و حرام ما دارد (و اهل فهم و استدلال است) و احکام اسلامی را می‌داند، او را داور قرار دهید چرا که من او را حاکم قرار دادم. پس هنگامی که طبق نظر ما حکم نمود و کسی از او قبول نکرد همانا حکم خداوند را سبک و ناچیز شمرده است و ردّ بر ما نموده است و ردّ کننده بر ما ردّ کننده بر خداوند است و این عمل در حدّ شرک به خداوند است. عمر بن حنظله می‌گوید، گفتیم: در هنگامی که دسترسی به امام معصوم نداریم؟ (حتی با وجود حضور ایشان همه شیعیان همیشه نمی‌توانستند خدمت امام (ع) برسند.) حضرت می‌فرمایند: من او (فقیه جامع الشرایط) را حاکم قرار دادم. (۱)

امام صادق (ع) در حدیث دیگری می‌فرماید:

اما هرکدام از فقها که نگهدار نفس خود و حافظ دینش باشد و با هواهای نفسانی مخالفت کرده، مطیع اوامر الهی باشد، عوام باید از او تقلید کنند. (۲)

امام حسین (ع) می‌فرماید:

«جریان امور و احکام، باید به دست علمای دانا به خدا و امنای بر حلال و حرام خدا باشد.» (۳)

در يك روایت امام باقر (ع) با آن که خود در مدینه است، به ابان بن تغلب می‌فرماید: «در مسجد مدینه بنشین و فتوا بده» (۴)

در روایت دیگر: «بر دیگران واجب است از فقها تقلید کنند» (۵)

امام حسن عسکری (ع) در ضمن يك روایت می‌فرماید: «هریک از فقها که بر نفس خود مسلط باشد و امر خدا را اطاعت نماید و... بر همگان لازم است که از او تقلید کنند.» (۶)

«روایات، لزوم تقلید از فقها و مرجعیت علمی و دینی آنان را یاد کرده و آنان را حاکم و حجت بر مردم قرار داده اند. عملاً مردم را بر همین مسلک تربیت نموده و در واقع برای بزرگ‌ترین مشکل عصر غیبت، چاره‌اندیشی کرده اند.» (۷)

امام عصر (عج) نیز پس از غیبت صغری در پاسخ‌سحاق بن یعقوب، که از حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف درباره تکلیف شیعیان در غیبت کبری و پایان دوره نیابت خاصه سؤال کرد، پاسخ دادند: «در پیش آمدهایی که برای شما رخ می‌دهد، باید به راویان اخبار ما (علماء) رجوع کنید...» (۸)

بنابراین نامه «مسلمانان باید پس از پایان دوران غیبت صغرا و شروع غیبت کبرا از نواب عام حضرت که مراجع عظام به شمار می‌آیند، مسائل و احکام دینی خود را تقلید و در مسائل جدید و مستحدثه از آنان تبعیت کنند؛ زیرا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف آنان را نماینده و جانشین خود در بین مردم قرار داده است.

اطاعت از آنان، اطاعت از امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است، زیرا حکم آنان، حکم امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است.» (۹)

«اولین شخصیتی که بعد از غیبت صغری و با آغاز غیبت کبری این موقعیت استثنایی را عهده‌دار شد، شیخ مفید رحمه الله بود که مورد توجه عام و خاص قرار گرفت و حوزه‌های علمیه شیعه را سروسامان داد و با برگزاری کلاس‌های درس و برقراری مباحثات و مناظرات علمی، جهان اسلام آن روز را متوجه قدرت و اقتدار سازمان شیعه نمود.

بعد از ایشان سید مرتضی و شیخ طوسی رحمه الله، سپس علامه حلی، شهید اول، مقدّس اردبیلی، شیخ بهایی و... در هر زمانی مرکز توجه و عالم صدر اول حوزه‌های علمیه شیعه بودند. بعد از آن که ارتباط شیعیان سایر بلاد به مرور آسان‌تر و بیشتر شد بحث مرجعیت اعلم مطرح شد و از زمان شیخ انصاری رحمه الله این بحث به‌طور جدّی در حوزه‌های علمیه عنوان شد که قدرت مرکزی در اختیار يك شخصیت جامع، عالم، با تقوا قرار گیرد و بقیه مراجع و علمای صدر اول به‌عنوان بازوان قدرتمند او ایفای نقش نمایند.» (۱۰) این شخصیت جامع ولی فقیه تعریف می‌شود.

امام خمینی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نظریه‌پردازان ولایت فقیه - می‌فرماید: «... فقها از طرف ائمه علیهم السّلام، در همه مواردی که امامان در آن دارای ولایت هستند، ولایت دارند.» (۱۱) ایشان تأکید می‌کند: «پس اقامه حکومت و تشکیل دولت اسلامی، بر فقیهان عادل، واجب کفایی است. بنابراین، اگر یکی از فقیهان زمان، به تشکیل حکومت، توفیق یافت، بر سایر فقها لازم است که

از او پیروی کنند.» (۱۲)

البته، گفتنی است برخی از کمالات و مقامات ائمه معصوم علیهم السلام قائم به نفس قدسی آنان است، مانند ولایت تکوینی و علم غیب و... این نوع مقامات، نه نیابت بردار است و نه نیاز به این است که در زمان غیبت، در این مناصب هم نیابتی باشد، اما مناصب دیگر، از قبیل فتوا و بیان احکام الهی و منصب قضا و فصل خصومت و زعامت و رهبری جامعه و اداره امور مملکت اسلامی، قطعاً، از وظایف ولی فقیه به عنوان نایب عام امام زمان (ع) به شمار می‌آید.

بنابراین، می‌توان گفت، اساسی‌ترین و مهم‌ترین ویژگی نایبان عام، جانشینی پیامبر (ص) و ائمه اطهار علیهم السلام است، بدین معنا که چون نایب عام، قائم مقام امام است، پس خودبه‌خود، همه رسالت‌ها و وظایف اجتماعی آنان به وی منتقل می‌شود.» (۱۳)

سؤالی که مطرح می‌شود این است که آیا امام (عج) نظارتی بر عملکرد نایبان عام خود داشته اند یا نه؟ ادامه نامه امام مهدی (عج) به اسحاق بن یعقوب پاسخ به این سؤال است.

«در حوادث و رخدادهایی که واقع می‌شود، به روایت‌کنندگان حدیث ما رجوع کنید که آنان حجت من بر شمایند و من حجت خدا بر آنانم.»

امام خمینی (ره) در تعریف حجت الله می‌نویسد: «حجت الله» کسی است که خداوند او را برای انجام اموری قرار داده است و تمام کارها، افعال و اقوال او حجت بر مسلمین است. اگر کسی تخلف کرد، بر او احتجاج (و اقامه برهان و دعوی) خواهد شد. اگر امر کرد که کاری انجام دهید، حدود را این طور جاری کنید، غنایم، زکات و صدقات، را به چنین مصارفی برسانید و شما تخلف کردید، خداوند در روز قیامت بر شما احتجاج می‌کند.» (۱۴)

امام مهدی (عج) در نامه فوق‌الذکر، بعد از حجت قرار دادن علما بر مردم، وجود مبارک خود را حجت بر علما عنوان می‌کنند و در طول غیبت کبری نیز بر اساس مصادیق موجود، همواره حجت و راهبر آنان بوده‌اند. در اینجا به چند نمونه اشاره می‌شود:

جبران خطای شیخ مفید در صدور فتوا

نقل شده است روزی شخصی خدمت شیخ مفید آمد و در مورد زنی حامله که از دنیا رفته بود پرسید. شیخ مفید جواب داد همان‌طور او را دفن کنند.

آن مرد در حال برگشت بود تا به نظر شیخ مفید رضی الله عنهم عمل کند. در بین راه دید سواری از پشت سر می‌آید. نزدیک شد، گفت: ای مرد! آقا می‌فرمایند که شکم آن زنی که از دنیا رفته را شکافته و طفل را بیرون آورید، سپس زن را دفن کنید. چنین کردند و طفل، زنده به دنیا آمد. بعد از مدتی ماجرا را برای شیخ مفید رضی الله عنهم نقل کردند. شیخ فرمود: من کسی را نفرستادم و معلوم می‌شود که آن شخص صاحب الامر علیه السلام بوده است. حال که در احکام شرعی خطا می‌کنم همان بهتر که دیگر فتوا ندهم. پس به خانه رفت و در خانه را بسته و دیگر بیرون نیامد. در این هنگام نامه‌ای از طرف حضرت ولی عصر علیه السلام برای شیخ مفید آمد که: «بر شماست فتوا بدهید و بر ماست که شما را راهنمایی کرده و نگذاریم در خطا بیافتید.» شیخ مفید با دیدن این نامه بار دیگر بر مسند فتوا نشست. (۱۵)

نامه به آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی

آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی، مرجع وقت شیعیان، مفتخر به دریافت نامه ای از امام مهدی (عج) با این مضمون شده‌اند: «دیدار خودت را برای مردم آسان کن! و در دسترس همه قرار بگیر و محل نشستن خود را در دهلیز خانه ات قرار بده تا مردم سریع و آسان با تو ارتباط داشته باشند و حاجت‌های مردم را برآور، ما یاریت می‌کنیم.» (۱۶)

امام (عج) به میرزای شیرازی جهت حکم به تحریم تنباکو (۱۷) و انتخاب شیخ مرتضی انصاری به عنوان مرجع اعلم (۱۸) را از جمله عنایات دیگر امام زمان (عج) می‌توان عنوان کرد.

امر به امام خمینی رحمه الله برای بیرون راندن شاه از کشور

یکی از فضیلت‌های مشهود... به نقل از یکی از دوستانشان تعریف می‌کردند، در نجف اشرف خدمت امام بودیم، صحبت از ایران به میان آمد، من گفتم: این چه فرمایش‌هایی است که در مورد بیرون کردن شاه از ایران می‌فرمایید؟ یک مستأجر را نمی‌شود بیرون کرد، آن وقت شما می‌خواهید شاه مملکت را بیرون کنید؟ امام سکوت کردند. من فکر کردم شاید عرض مرا نشنیده‌اند، لذا سختم را تکرار کردم. امام... فرمودند: ...چه می‌گویی؟ مگر حضرت بقیه الله امام زمان، صلوات الله علیه، به من (نستجیر بالله) خلاف می‌فرماید؟ شاه باید برود. (۱۹)

یاری نمودن آیت الله العظمی خامنه‌ای در مشکلات

سید حسن نصر الله نقل می‌کرد، در زمانی که حزب الله در فشار سختی از جانب اسرائیل بود و دچار مشکلات فراوانی بودیم خدمت مقام معظم رهبری مدظله العالی رسیدیم و از گرفتاری‌ها و مشکلات خودمان بر ایشان گفتیم. معظم له فرمودند: بعضی وقت‌ها در اداره امور کشور حل برخی مسائل برای من دشوار می‌شود و هیچ راهی پیدا نمی‌شود، به دوستان و... می‌گویم آماده شوید به جمکران برویم. در مسجد مقدس جمکران بعد از راز و نیاز با آقا امام زمان علیه السلام احساس می‌کنم همان‌جا دستی از غیب مرا راهنمایی کرد و در آن‌جا به تصمیمی می‌رسم و همان را عملی می‌کنم و مشکل به این صورت حل می‌شود. (۲۰)

منابع:

۱- کافی، ج ۱، ص ۶۷؛ وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۹۸

- ۱۲- امام مهدی (عج)، رسول رضوی ص ۹۰ به نقل از وسائل الشیعه حرعاملی، ج ۲۷ ص ۱۳۱
- ۳- امام مهدی (عج)، رسول رضوی ص ۹۳ به نقل از تحف العقول عن آل الرسول، ابن شعبه حرانی، ص ۳۲۸
- ۴- مهدویت، پرسش ها و پاسخ ها ، پاورقی ص ۹۰ به نقل از وسائل الشیعه، ج ۲۰، ص ۱۱۶
- ۵- همان به نقل از وسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۹۵
- ۶- وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۳۱
- ۷- مهدویت (پیش از ظهور) رحیم کارگر ص ۱۶۷
- ۸- کمال الدین و تمام النعمه، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۴۸۴
- ۹- مهدویت پرسش ها و پاسخ ها، ص ۹۱
- ۱۰- امام حاضر، مدیرناظر، ص ۱۱۵
- ۱۱- کتاب البیع، ج ۲، صص ۴۸-۴۹
- ۱۲- شؤون ولایت فقیه، ص ۳۳
- ۱۳- امام مهدی (عج) ص ۹۲
- ۱۴- ولایت فقیه، امام خمینی، ص ۸۱
- ۱۵- داستانهایی از زندگی علما ص ۸ به نقل از قصص علما
- ۱۶- ملاقات علمای بزرگ اسلام با امام زمان (عج) ص ۵۰ به نقل از کرامات صالحین
- ۱۷- امام حاضر مدیر ناظر ص ۱۳۸ به نقل از مهدویت ، صلح کل ، مقاله پورسیدآقایی ص ۳۷
- ۱۸- همان ص ۱۱۹ به نقل از موعود ش ۴۹ ص ۶۰
- ۱۹- برداشتهایی از سیره امام خمینی (ره) ؛ ج ۳، ص ۱۵۷
- ۲۰- امام حاضر مدیرناظر صص ۹۸-۹۹ به نقل از تلاشگر پنهان ص ۵۶ به نقل از آب، آیین، آفتاب ص ۱۱